

Vastaus kirjalliseen kysymykseen Tornionjoen lohen kalakuolemien syyn selvittämiseksi

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimitannut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Markus Mustajärven /vas näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 58/2019 vp:

Mihin toimiin vastuuministeri ryhtyy, jotta Tornionjoen kalakuolemien syyt selvitetään pikaisesti ja kaikella vakavuudella, ja voidaanko esimerkiksi kaivosteollisuuden päästöjä sulkea pois ongelman aiheuttajana sekä edelleen tiedustelen, kuinka turvataan riittävät resurssit, jotta vesistöjen tilaa voidaan seurata mahdollisimman ajantasaisesti ja kattavasti, jotta ympäristöongelmat voidaan estää etukäteen ja jos niitä ilmenee, niihin voitaisiin puuttua mahdollisimman pikaisesti?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Tornionjoen nousulohissa havaitut ihovauriot ja lisääntynyt kuolleisuus ovat aiheuttaneet vuosittain paljon huolta Tornionjoen vesistöalueella sekä Suomen että Ruotsin puolella vuodesta 2014. Erityisesti emolohien nousukauden aikainen suuri kuolleiden tai sairaiden lohien määrä on ollut poikkeavaa. Iso osa sairaista lohista on ennen kuolemaansa sairastanut vesihometautia. Vesihometautia pidetään kuitenkin toissijaisena kuolinsyynä, yleensä tartunta iskee vaurioituneeseen ihoon, eviin tai kiduksiin. Syksyinen, kudun jälkeinen vesihomekuolleisuus on syytä pitää erillään lohen nousun aikaisesta kuolleisuudesta. Syksyisen kuolleisuuden syynä on merkittävältä osin usean kuukauden syömättömyys ja kudun aiheuttama rasitus. On ilmeistä, että useat tämän vuosikymmenen pitkät lämpimät syksyt ovat suosineet vesihometta ja tämä on ollut välittömänä kuolinsyynä aikaisempaa useammin –tähän viittaavat kalastajien muistitiedot aikaisempien suurten nousumäärien syksyistä, jolloin vastaavaa vesihome-epidemiaa ei havaittu. Nousuaikainen runsas kuolleisuus ja iho-oireet eivät kuitenkaan selity vesihomeelle otollisilla olosuhteilla. Nousulohien ihovaurioita ja kuolleisuutta on Tornionjoen lisäksi todettu myös useissa Ruotsin Itämeren sekä länsirannikon joissa, Suomen puolen padottujen jokisuiden lohissa vähemmän. Myöskään Simojoesta ei viranomaisille ole juuri tullut havaintoja vastaavasta.

Vuosien 2014 -2018 aikana Tornionjoen vesistöalueella ei tutkimuksissa ole todettu kalojen vakavia tarttuvia tauteja. Vesihometartunnoille altistavia pintavaurioita tutkittiin Ruokaviraston ja Ruotsin valtion eläinlääketieteellisen laitoksen (Statens veterinärmedicinska anstalt, SVA) projektitutkimuksessa 2016. Hylkeiden ja kalastusvälineiden sekä muiden tekijöiden aiheuttamat mekaaniset vauriot ovat olennainen tekijä lisääntyneen sairastuneisuuden taustalla. Lohissa todettiin jokialueella sekä akuutteja että kroonisia viiltahaavoja, mikä osoittaa vaurioita tapahtuvan sekä

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 58/2019 vp

meri- että jokivaelluksen aikana. Myös tänä kesänä on Tornionjoessa tavattujen kaltaisia pinta-vaurioita ja vesihometartuntoja todettu jo Perämerestä pyydystetyissä emolohissa. Myös havas-pyydyksissä olostä kieliviä pantamaisia kulumia havaittiin vuoden 2016 projektissa usein. Syynä ovat pyydyksistä irtipääsy, mutta myös sivusaaliina saatujen ja muuten pyydyksistä vapautettujen lohien irti päästämiset. Myös pyydystä ja päästä –kalastus ja vieheet uistelu- ja perhokalastuksessa voivat aiheuttaa pintavaurioita kalaan. Seurauksena ihovaurioista ovat toissijaiset infektiot. Projektissa todettiin myös hajatapauksina ihon bakteeritartuntoja sekä ihon kuoliomuutoksia, joiden aiheuttajaa ei ole saatu selville. Julkisuudessa usein esillä olleen UDN-taudin (ulcerative dermal necrosis) osuus Tornionjoen lohikuolemassa on tehtyjen tutkimusten perusteella hyvin vähäinen.

Vuosina 2017 -2019 Perämeren lohia ja taimenia on tutkittu erityisesti virusten varalta marras-kuussa 2017 todetun IHN-epidemian (infectious haematopoietic necrosis) yhteydessä, sekä emokalapyynnin ja lohien ylsiirtojen yhteydessä vastustettavien kalatautien varalta. Vuonna 2017 on tutkittu yhteensä 177, vuonna 2018 yhteensä 594 ja vuonna 2019 heinäkuun alkuun mennessä yhteensä 354 merilohta ja –taimenta Perämereltä tai nousualueelta. Suurin osa on ollut täysin terveitä kaloja, tautioireiden takia tutkittaviksi on tullut vain muutamia. Tautioireet eivät poikenneet aikaisemmista vuosista. SVA tutki vuoden 2018 aikana suuremmalla otannalla ja perusteellisemmin Tornionjoen ja neljän muun Itämeren lohijoen kaloja. Tässä yhteydessä todettiin mm. muutoksia lohien verenkuvassa, mutta selitystä sille ei toistaiseksi löydetty. Lopullinen raportti SVA:n vuoden 2018 tutkimuksista on odotettavissa syksyllä. Vesihome on luonnonkalojen lisäksi viime vuosina ollut myös kalanviljelyn riesana. Ruokavirasto tekee Luonnonvarakeskuksen, Suomen Kalankasvattajaliiton ja Åbo Akademin kanssa tutkimusta vesihomesta ja sen ehkäisystä.

Kesän 2019 Tornionjoen lohikuolemien yhteydessä näyttää alussa vallinneen epätietoisuutta siitä, kenelle pitäisi ilmoittaa asiasta. Aikaisessa vaiheessa tulleet ilmoitukset suoraan viranomaiselle ovat kuitenkin tärkeitä, jotta asiassa saadaan riittävä tilannekuva ja mahdollisuus järjestää näytteenottoa tarpeen mukaan. Ensimmäiset näytelohet kesän 2019 sairaista lohiemoista toimitettiin Ruokavirastoon heinäkuussa. Näiden kalojen tutkimukset ovat käynnissä. Ruokavirasto on sopinut näytehankinnan yhteistyöstä Lapin ELY-keskuksen ja aluehallintoviraston sekä Luonnonvarakeskuksen kanssa ja jatkossa näytteitä saadaan myös tätä kautta. Kaikkien viranomaisten tiedon saannissa ovat kalastajat ja muut kansalaiset kuitenkin avainasemassa toimiessaan tilanteen seurannan ”tuntosarvina” sekä jokivarressa että merialueella. Myös kalastajia ja muita tapausten havainnoijia on ohjattu näytteenotossa.

Tilanteen selvittämistä jatketaan Ruokaviraston, Lapin ELY-keskuksen, Luonnonvarakeskuksen ja aluehallintoviraston yhteistyönä. Kalatautien selvittämiseen ja torjuntaan tullaan osoittamaan riittävät resurssit. Luonnonkalojen sairauksien ja kuolleisuuden syiden osoittaminen on kuitenkin erittäin haastavaa, koska mahdollisia syitä on lukuisia sisältäen mm. uudet ja tunnetut tarttuvut kalataudit, myrkytykset ja puutostilat. Myös joessa ja vaellus-alueella vallitsevilla olosuhteilla ja siellä harjoitetulla toiminnalla voi olla vaikutusta. Torjunnan onnistuminen riippuu olennaisesti siitä, voidaanko kuolleisuuden syihin vaikuttaa. Esimerkiksi luonnonkalojen tartuntoja ei yleensä voida estää eikä hävittää.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 58/2019 vp

Kaivosteollisuus Tornionjoen valuma-alueella sekä Suomen että Ruotsin puolella on ympäristöluvanvaraista toimintaa. Ympäristöluvan mukaan toimittaessa ei toiminnasta aiheudu yksinään tai yhdessä muiden toimintojen kanssa merkittävää ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa taikka erityisten luonnonolosuhteiden huonontumista. Ympäristölupa perustuu harkintaan, jota varten viranomainen selvittää asiaa riittävästi ja asianmukaisesti hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset. Toiminnanharjoittaja toimittaa myös ympäristölupahakemuksessaan lupaharkinnan kannalta tarpeelliset selvitykset toiminnasta, sen vaikutuksista, asianosaisista ja muista merkityksellisistä seikoista. Ympäristöluvan mukaisen toiminnan toteutumisen valvontaa varten valvontaviranomainen (ELY-keskus) saa luvassa määrättyt päästö- ja vaikutustarkkailun raportit toiminnanharjoittajalta. Tornion –Muonionjoen kohdalla tehdään ympäristövalvonnassa yhteistyötä Ruotsin valvontaviranomaisen kanssa.

Lisäksi viranomaiset tekevät seurantaohjelmien mukaista vesistöjen tilan seurantaa. Tornion –Muonionjoen vesistöseurantaa toteuttaa Lapin ELY-keskus. Vesistöseurantaa voidaan tehdä tilanteen mukaan myös tehostetusti, jolloin yleisen vedenlaaduntarkkailun lisäksi selvitetään esim. luvanvaraisen toiminnan kuten kaivosteollisuuden mahdollisia vaikutuksia.

Alkuvuoden aikana Lapin ELY-keskuksen toteuttamassa Tornionjoen vedenlaadun seurannassa ei ole ollut normaalista vaihtelusta poikkeavia tuloksia. Myöskään nyt lohivilan vuoksi kahden viikon aikana toteutetuissa Tornion –Muonionjoen pääuoman lisä-näytteenotoissa ja –analytiikassa ei ole toistaiseksi havaittu tavanomaisesta vedenlaadun vaihtelusta poikkeavia tuloksia.

Vedenlaadun seurannan resurssit on turvattu näytteenottoon ja analyysikustannuksiin varatulla määrärahalla. Lapin, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksilla on myös kaivoserikoistumistehtävä poikkihallinnollisessa ohjelmassa ja sitä tuetaan ympäristöministeriön myöntämällä rahoituksella.

Helsingissä 8.8.2019

Maa- ja metsätalousministeri Jari Leppä